

Språk-, läs- och skrivutveckling – Förskola
Modul: Låsa och berätta
Del 4: Läsmiljö och läsande förebilder

Läsmiljö och läsande förebilder i förskolan

Frances Hultgren och Monika Johansson, Högskolan i Borås

Denna artikel handlar om miljöns betydelse för att stimulera barns intresse för läsning och skrivning och om hur samverkan med bibliotek kan bidra till utvecklingen av förskolans läsmiljö. Den handlar också om vikten av läsande förebilder. En del av den forskning som tas upp hör till biblioteksforskningen eftersom det finns ett stort intresse i biblioteksvärlden för hur miljö fungerar i relation till läsning.

Med läsmiljö avser vi samspelet mellan den fysiska och sociala miljön för att stimulera intresse för läsning. Chambers (2011) menar att en tydlig läsmiljö signalerar läsningens värde till barn och han lyfter fram betydelsen av att det finns läsplatser som omfattas av enkla, lättfattliga regler med budskapet att här betraktar vi läsning som mycket betydelsefullt. Förskolans uppdrag är att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra barnens nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen. Idag bekantar sig barn tidigt med skriftspråket eftersom det moderna samhället är genomsyrat av text. Förskolor som organiserar och tillgängliggör böcker och andra medier och som erbjuder aktiviteter som stimulerar barns läs- och skrivhandlingar är exempel på förskolans ambition att skapa en levande läskultur.

Forskning har visat att läs- och skriverfarenheter och förhållningssätt till läsning utvecklas långt innan barn börjar skolan (Fast, 2008; Björklund, 2011). Vi kommer därför att ta upp olika sätt att agera som läsande förebilder och stimulera barnens intresse för läsning. Förskolan i sig kan fungera som en läsande förebild där intresse för text och språkets uttrycksmöjligheter är tongivande och bidrar till att etablera ett livslångt intresse för läsning. Den norska läsforskaren Hoel (2008) hävdar att "smittoeffekten" är störst när barnen är omgivna av aktiva, engagerade läsande förebilder.

Vi använder begreppet *läs- och skrivhandlingar* i artikeln för att beteckna förskolebarns läsning i vid bemärkelse. Begreppet inbegriper handlingar som kan förknippas med läsning: bläddring, val av texter, berättande, samtal om text, låtsasläsning, skrivande, dramatiseringar, sång, användning av bilder och symboler (se t.ex. Björklund, 2010; Fast, 2008).

Samspel, miljö och läs- och skrivhandlingar

Läsupplevelser är ofta starkt förknippade med specifika platser och stämningar som till exempel som inspiration inför ett temaarbete, vid sagostunder eller vid förskolans "läsvila". Enligt förskolans läroplan ska barnen erbjudas en stimulerande miljö där de får förutsättningar att utveckla sitt språk genom att lyssna till högläsning och samtala om litteratur och andra texter.

Till läsningens sociala sammanhang hör tillstånd som kan påverka läsningen både positivt och negativt: tiden som avsätts till läsning och när på dagen det inträffar, trygghet, lugn och ro. I en studie om läs- och skrivutforskande aktiviteter belyser Damber och Nilsson (2015) hur högläsningens iscensättande kan skapa stimulerande språkmiljöer till exempel genom att koppla aktiviteter till det lästa, där samtal och lek varieras med bokstavskunskap och ljudidentifiering. Forskarna fann dessutom att barn ofta initierar och genomför spontana läs- och skrivaktiviteter på egen hand i anslutning till högläsning. Dessa egenskapade aktiviteter var möjliga enligt författarna på grund av två faktorer. Den första handlade om enkel åtkomst till böcker som t ex fanns på en hylla ovanför "lässoffan" där böckerna byttes ut regelbundet. Den andra faktorn var att högläsningen hade blivit en bekant och hemtam aktivitet som värdesattes högt av barnen (Damber & Nilsson, 2015). Den givna läsplatsen som erbjöd tillgång till läsmaterial samspelade med förekomsten av läsaktiviteter och lockade till läs- och skrivhandlingar. Damber och Nilsson lyfte också det djupt rotade fenomenet med läsning i syfte att skapa lugn och ro, den så kallade "läsvilan". "Läsvilans" syfte användes parallellt med det tidigare, dvs. det läs- och skrivutforskande. Författarna skriver att "Aktivt läsning, i stället för passiv läsvila, ger barnen insikter om att läsning är en viktig aktivitet, inte bara något man ägnar sig åt för att somna" (Damber & Nilsson, 2015, s. 25). Det är viktigt att reflektera över hur läsning används i relation till de olika avbrott som ligger inbäddade i förskolans struktur och hur inställningen till läsning i stort, såväl personalens som barnens, påverkar läsupplevelsen.

Platser måste också utformas med tanke på olika typer av läs- och skrivhandlingar, till exempel för barnet som vill ha tid att välja sin läsning eller läsa ostört, för sagostunder, högläsning, boksamtal, skapande, dramatiseringar. Det är dessutom viktigt att ta hänsyn till hur barn läser idag med tanke på teknikutvecklingen. Det handlar inte enbart om att skapa läshörnor, möblering för läsande och att skylta med böcker, utan också om att värdesätta och synliggöra olika medietyper och läs- och skrivhandlingar som barn gör i vardagen.

Forskning om läsmiljö

Vid en genomgång av läsforskningen går det att urskilja ett antal kriterier som tillsammans bidrar till att barn får intresse för text och därmed blir läsare:

1. En textrik miljö, där barn läses för och det finns tid för läsning, där de ser att vuxna läser, där de uppmuntras att interagera med text som finns i de miljöer där de vistas (Frykholm mfl, 2007; Fast, 2008; Gambrell, 2011).
2. En språkrik miljö, där samtal om det lästa är naturligt förekommande (Kåreland, 2013; Liberg, 2007; Söderbergh, 2009).
3. En kunskapsrik miljö, där barn stimuleras till att lära sig mer om världen och om saker som intresserar dem genom att prata med människor och även genom olika medier som TV, datorer, och leksaker (Fast, 2008; Gambrell, 2011)

4. En kommunikativ miljö där barns lek, kroppslighet och delaktighet främjas (Hvit, 2015; Widhe & Elam, 2015; Larsson, 2012).
5. En samverkansstark miljö där förskolan samverkar framförallt med hemmet men också med biblioteket (Fast, 2008; Gambrell, 2011; Hedemark, 2015).

Det är när förskolan möjliggör samspel mellan dessa olika kriterier som utveckling av läsmiljön sker. En stimulerande läsmiljö, enligt den brittiska läsforskaren Michael Lockwood (2008), kännetecknas av en mångfald av aktiva handlingar som tillsammans signalerar att läsning har ett högt värde.

I betraktelsen av den egna förskolemiljön kan man ställa sig frågan: Vad är första intrycket när barnen kommer in i förskolan? Framgår det att läsning betraktas som värdefullt och intressant? Barn i Sverige är dessutom sofistikerade konsumenter, de är vana vid kommersiell marknadsföring, både i vardagslivet och via medier. Om läsning ska framstå som attraktivt krävs att läsmiljön också framstår som attraktiv och lockande.

Synliggör för att väcka läsintresse

”Skyltade böcker talar för sig själva” skriver Chambers (2011) och demonstrerar att läsning kan lyftas som intressant med relativt enkla medel. Skyltningar har, som han ser det, två fördelar. För det första stannar barnet, tittar och pratar eventuellt om boken. För det andra kommunicerar boken direkt till barnet utan annan förmedlare. Chambers skrev i en tid då bokläsning fortfarande betraktades som norm, men man kan lika gärna skylta med ljudböcker, tidskrifter och serietidningar, och med hjälp av digital teknik. För att skyltning ska vara effektiv behöver det finnas ett väl genomtänkt urval av böcker och annat läsmaterial och att dessa arrangeras på ett sådant sätt att de drar till sig barnens uppmärksamhet och väcker deras nyfikenhet. All skyltning bygger på en viss dragningskraft. Här kan olika strategier tillämpas som exponering av populära och aktuella böcker, vackra böcker eller en barngrupps favoritböcker. Även böcker, tidskrifter och andra medier som behandlar ett och samma tema kan exponeras. Till exempel skulle böcker om dinosaurier kunna placeras i en förskolas dinosauriehörna för att finnas tillhands i barnens lek och receptböcker för barn skulle kunna placeras i kökshörnan. Bra och uppseendeväckande affärsskytningar och museiutställningar kan inspirera i hur man skyltar. Skyltning bör bytas ut med jämna mellanrum för att hållas levande och aktuella. Att experimentera och testa sig fram kan engagera både barn och vuxna och samtidigt skapas möjligheter för samtal med utgångspunkt i olika typer av texter.

En gränsöverskridande läskultur – urval av texter

Förskolan som läsmiljö måste appellera tvärs över olika sociala och kulturella gränser samt åldersgränser. Det säger sig självt att en ettåring och en femåring har olika behov och smak. Flerspråkiga barn kan ha ett utvecklat intresse för texter, film och musik som inte har sitt ursprung i Sverige och här är det viktigt att uppmärksamma dessa barns läs- och skriverfärdigheter och att ta reda på vilka läsresurser de har hemma (Fast, 2008). Monica Axelsson (2011) som har forskat om flerspråkighet på förskolan betonar att barns

modersmål behöver visas fram och få utrymme i förskolan för att stärka det flerspråkiga barnets självkänsla. Hon anser att förskolan har ett ansvar att i handling visa flerspråkiga barn och deras familjer att flerspråkighet är en normalitet i Sverige och att det är legitimt att använda både modersmål och svenska i förskolan (ibid, s.77).

Ett vanligt antagande är att pojkar generellt är ointresserade av läsning därför att de har så mycket annat som är mer intressant och spännande att göra. När pojkar överlag stämplas som ovilliga läsare kan det bli till en självuppfyllande profetia, det vill säga att pojkarna själva uppfattar att det är onormalt att var läsintresserade. När ansträngningar görs för att engagera de "ointresserade pojkar" kan detta in sin tur leda till att flickors läsbehov osynliggörs (National Literacy Trust, 2012). Efter observationer på förskolor drar Kåreland och Lindh Munther (2005b) slutsatsen att "de skilda normer som gäller för flickor och pojkar förankras kollektivt i förskolans vardagsmiljö" (ibid, s.75).

Ett sätt att motverka en negativ differentiering av förskolebarn (utifrån exempelvis kön, ålder, etnicitet) och att utveckla en gränsöverskridande kultur är genom val av barnlitteratur till förskolan. Studier av litterarutbudet på förskolan visar dock att det är ett begränsat antal titlar som förekommer i de flesta förskolor (Kåreland, 2013). De vanligaste förekommande böckerna och författare är "Astrid Lindgren med Pippi Långstrump och Gunilla Bergström med böckerna om Alfons Åberg. Sven Nordqvists böcker om Pettson och katten Findus liksom en del klassiker som *Nicke Nyfiken* av H.A. Rey och *Pricken* av Margret Rey" (ibid, s. 85). Kåreland anmärker att den nya barnboksutgivningen "tycks däremot inte ha lyckats erövra en plats i förskolan" (ibid). Idag finns tillgång till en bred och varierad utgivning av barnböcker. Många bilderboksskapare har utbildats i konst, grafisk design eller serieteckning och erbjuder därmed stor variation i konstnärligt uttryck. Bilderböckerna kännetecknas dessutom av en allt större medvetenhet om samspelet mellan bild och text. Nuförtiden finns barnböcker med vilka barn kan utforska livet och språket ur en mångfald aspekter. Utmaningen för förskolan är att skapa en så rik och bred tillgång till läsmaterial som möjligt. Urval kräver både medvetenhet och omvärldsbevakning. Samverkan med biblioteket kan vara ett produktivt sätt att öppna för ett inflöde av varierad och kvalitetssäkrad barnlitteratur.

Samverkan förskola – bibliotek

Utvärderingar av samverkansprojekt mellan förskolor och bibliotek visar att samverkan som metod kan förstärka läsmiljön på förskolan. Samverkan mellan förskolor och bibliotek är en självklarhet på många håll, men långt ifrån för alla. Folkbiblioteket spelar ofta en viktig roll i tillgången till litteratur och andra medier. Trots att förskolan lyder under skollagen, finns inga krav på tillgång till ett bibliotek. Därmed är tillgången till litteratur och annat läsmaterial en angelägen fråga. I en rapport från Skolinspektionen framkommer att personalen på en del förskolor arbetar medvetet med hur böcker väljs och placeras på förskolan, medan det på andra förskolor hanteras oflekterat och mer som ett tidsfördriv än en möjlighet att lära och stimulera (Skolinspektion, 2012). Studien *Litteraturläsning i förskolan* visar att tillgång och placering av böcker så att barn själva kan välja och komma åt dem är en förutsättning för läsning. Vissa förskolor har löst brist på tillgång med besök på

närliggande bibliotek eller genom lån från bokbussen. På förskolor har det iakttagits att intresset för läsning eskalerar när bokbussen varit på besök (Damber mfl, 2013).

Exempel på arbete med läsmiljöer

I Lund har hittills elva förskolor fått egna ”förskolebibliotek”. Även Malmö och Helsingborg har inrättat bibliotek på förskolor. Kännetecknande för Lunds förskolebibliotek är samarbetet mellan personalen på förskolorna och barnbibliotekarier på stadsdelsbiblioteken. Ett centralt och mycket uppskattat inslag är möjligheten att få ”bokpåsar”, där barnbibliotekarier väljer ut böcker för olika åldersgrupper och hänger dem i kapprummen för hemlån. För flerspråkiga barn finns möjligheten att låna hem bokpåsar på andra språk än svenska. En förskola beskriver verksamheten på följande sätt:

En barnbibliotekarie och pedagoger från förskolan ansvarar gemensamt för att bygga upp biblioteket. Förskolan ansvarar för placering och inredning. Barnbibliotekarien köper in ett grundbestånd böcker och sätter ihop bokpåsar utifrån förskolans profil. Dessutom ingår gemensam fortbildning kring betydelsen av böcker och läsning för barns språkutveckling. Föräldrar blir delaktiga i projektet genom information på föräldramöten, drop in-caféer med mera. (Förskolebibliotek i Lund, 2015)

Föräldrar har också möjlighet att kunna sätta sig och läsa för sina barn på förskolan. Förslag på hur man kan sätta ihop bokpåsar har inspirerats av projektet *Alfons öppnar dörren – om invandrarbarn och språk* (2004). Adressen till projektrapporten med sina konkreta tips finns i referenserna till denna artikel.

Det är vanligt att förskolor inreder särskilda rum för läsning, sagorum, bokrum, läsgrottor m.m. I sin avhandling beskriver Eriksson Bergström (2013) till exempel ett sagorum där många sagopåsar hänger på väggen. Påsarna innehåller inte enbart särskilda berättelser utan också rekvisita som stödjer berättandet, vilket gör att personalen spontant kan samla barn kring en saga och levandegöra med hjälp av småfigurer eller andra saker som kan anknytas till berättelsen. Här är det viktigt att byta ut påsarna då och då för att stimulera barnens nyfikenhet.

Kåreland och Lindh-Munther (2005a) har studerat metoder som förskolor använder för att bygga läsmiljöer. De kom fram till att de bästa miljöerna är de som skapas utifrån uppfattningen att läsmiljön är central för läsupplevelsen. Kreativiteten vad gäller inredning av läsmiljöer är stor på förskolor och många idéer går att hämta genom kommunikation och besök. Inspiration kan också hämtas från barnbibliotek. De lägger ofta ut bilder på sina läsmiljöer på internet. Rum för barn på Kulturhuset i Stockholm och Hjörning bibliotek i Danmark kan fungera som inspirationskällor.

Förskolan som läsande förebild

Idag råder stor enighet om att småbarnsåren är avgörande för språkutvecklingen och få ifrågasätter betydelsen av barns uppväxtvillkor och den språkliga miljö som omger barnet (Bjar & Liberg, 2010). I ett sociokulturellt perspektiv beskrivs lärande som social, situerad i ett visst sammanhang och, i synnerhet när det gäller små barn, kroppslig. Små barn är ofta upptagna med att *härma* det de ser och att interagera med andra och med tingen omkring sig för att kunna skapa mening och förstå världen. De tar till sig skriftspråket genom interaktion med andra omkring dem, genom att experimentera med läsande och skrivande (läs- och skrivhandlingar) och genom att se hur andra omkring dem *gör* när de läser och skriver. Tal, gester, symboler, bilder och berättande hör till de uttrycksmedel som barn möter och experimenterar med tidigt i livet. Att vara en läsande förebild innebär att man visar hur läsande och skrivande går till och vad dessa handlingar kan användas till. För att vara effektiv som läsande förebild krävs både eftertanke och planering samt kunskaper om hur små barns läs- och skrivhandlingar utgör fundamentet i deras utveckling till läsande människor. Att agera som läsande förebilder inom förskolan innebär att medverka för att även andra agerar som läsande förebilder, exempelvis föräldrar och andra barn. Det handlar ~~det~~ om ett förhållningssätt till barn som läsande individer.

I förskolans uppdrag ingår att:

I samarbete med hemmen ska förskolan främja barnens utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsfulla människor och samhällsmedlemmar. (Lpfö18, Förskolans uppdrag)

Att samverka med hemmet utifrån en gemensam förståelse för hur man som förebild påverkar barns utveckling till läsare är därför en aspekt som kan tas i beaktning i förskolans arbete med språkutveckling. Det finns också forskning som visar att barns intresse för skriftspråket även påverkas av kamrater och andra barn (t.ex. National Literacy Trust, 2011; PIRLS, 2011). Enligt undersökningen PIRLS¹ framkommer det att: ”små barn som ser vuxna och äldre barn läsa eller använda texter på olika sätt lär sig att uppskatta och använda tryckt material själva” (ibid, s. 10, *vår översättning*).

¹ PIRLS är en internationell studie som undersöker läsförmågan hos elever i årskurs 4. Länder från hela världen deltar och den genomförs vart femte år. PIRLS står för Progress in International Reading Literacy Study.

I en omfattande brittisk läsundersökning framgick att skolor där de vuxna visade sig som läsande människor och där elevernas egna läs- och skrivhandlingar synliggjordes, lyckades bättre med att stödja elevernas läsutveckling än skolor där läsning var en mer osynlig aktivitet. (National Literacy Trust, 2011). Detta tyder på att även förskolor där personalen agerar på ett medvetet sätt som läsande förebilder gynnar barns språk-, läs- och skrivutveckling.

Att få syn på sig själv och agera som läsande förebild

För att få syn på sig själv som läsande förebild kan man fundera över alla de situationer när olika typer av text används inför barn. När vi förmedlar något vi har läst till någon annan har vi oftast ett syfte och syftet kan variera från situation till situation (Winther, 2010). Ibland visar vi hur läsning fungerar som ett verktyg – vi läser upp en närvarolista eller en matsedel. Det ligger djupt i vuxenrollen att fostra och undervisa barn så ibland används texter i syfte att lära ut något annat – en informativ text läses på ett museibesök eller en berättelse läses som inledning till ett samtal om vänskap. Vuxna högläser ibland för att barn ska få njuta av en språkupplevelse. Skyltar och anslag av många olika slag sätts upp som är riktade till både föräldrar och barn. Många förskolor dokumenterar barns lärprocesser som barnen och föräldrarna kan sedan ta del av. Någon kan berätta spontant för barnen om något han eller hon har läst i tidningen eller på sociala medier. Barn ser på när personalen meddelar varandra och vårdnadshavare i arbetet, kanske via SMS, i skrift på ett papper eller via en dator. Att texter ges olika funktioner i olika situationer under en arbetsdag är vardagliga händelser som barn iakttar. Alla som engagerar sig i att förmedla texter drivs av en önskan att påverka, lära, upplysa, underhålla, lugna eller stimulera mottagaren på något sätt och därmed ger de uttryck för en aktiv förmedlande handling. Att arbeta med barn kräver medvetenhet om de egna läs- och skrivhandlingarna i vardagen och reflektioner kring hur de kan användas för att fånga upp och utveckla barns intresse.

Läsande förebild för varje barn

Att visa ett personligt intresse för ett barns skriftspråkighet och intressen kan skapa förväntningar hos det enskilda barnet: ”XX du som tycker så mycket om kaniner, vet du att vi har en ny bok om kaniner och jag har sparat den till dig! Eller ”XX, du som bott i Irak ... – jag har fått tag i en serietidning från Irak, vill du se!” Förväntningar som skapas genom att bli sedd blir en del av läsupplevelsen och sätter igång den innan läsningen påbörjas. För ett flerspråkigt barn är det särskilt viktigt att bli sedd just som en person med tillgång till flera språk. Det finns starka band mellan språk och identitetsutveckling och det, enligt Axelsson (2010, s.77) ”talar för att språk i minoritetsställning behöver visas fram och få utrymme för att stärka den flerspråkiga individens självkänsla”. I läroplanen för förskolan framgår det att barn med annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål. (Lpfö 18).

Det som är viktigt i rollen som läsande förebild är att det är ett sätt att förhålla sig till barns språk-, läs- och skrivutveckling som syns dagligen i en mängd aktiviteter och i hänsynstagande till individen.

Att involvera föräldrar som läsande förebilder

Förskolans roll inbegriper att främja familjens delaktighet och att inspirera och motivera föräldrarna att stödja barnens språkutveckling. Dahlberg och Moss (2005), forskare i förskoledidaktik, skriver att föräldrarnas kompetens och engagemang ofta förbises till förmån för specialistkompetenser. Men, de hävdar att föräldrarnas engagemang ofta leder till att även deras egna kompetenser utvecklas vilket i ett etiskt perspektiv är vad delaktighet egentligen handlar om (ibid). Det är ganska vanligt förekommande att föräldrar bjuds in till förskolor i syfte att läsa för eller med barnen, även andra vuxna bjuds in som läsande förebilder i sina olika yrkesroller. Inom folkbibliotekssfären har ”family literacy” program utvecklats i flera länder. De är oftast tänkt att stödja både barns och föräldrars läsning och att ge råd till föräldrar om hur de kan stödja och stimulera barnen (Rydsjö, 2012). Sådana program når dock inte ut till alla familjer, åtminstone inte än så länge. I Rydsjös översyn av olika läsprojekt på bibliotek framkommer att föräldrarna själva efterlyser metoder som stimulerar sina barns läsintresse och förmåga. Axelsson (2010) som har undersökt flerspråkighetsutveckling på förskolan fann att föräldrar med rötter i andra länder hade förväntningar på att deras barn skulle utveckla både svenska och modersmålet i förskolan. Eftersom nästan alla barn går på förskolan har förskolan bra förutsättningar, särskilt i samverkan med bibliotek, att kunna stödja familjernas strävan att uppmuntra och stimulera deras barns intresse för läsning på konstruktiva sätt.

Barn som läsande förebilder

Flera studier visar att barn inspirerar varandra som läsare (Simonsson, 2004; Björklund, 2010; Axelsson, 2010; PIRLS, 2011). Simonssons studie visar att barn använder böcker på många olika sätt, till exempel används bilder som inspirationskälla till lekar. Hon beskriver hur bilderna i böckerna kan fungera som kontaktytor mellan barn och öppnar för lek. Liberg mfl (2013) lyfter i definitionen av goda läsare fram förmågan att bland annat ”använda sig av det lästa i andra sammanhang än själva lässituation[en]”, till exempel, i gemensamma lekar. Axelsson (2010) visar hur flerspråkiga förskolebarn använder ord och fraser från en högläsning av Gunilla Bergströms *Vem räddar Alfons Åberg!* för att tillsammans sätta ord på händelser i sina egna liv. Poängen här är att genom att skapa förutsättningar på förskolan där barn och vuxna tillsammans ges möjligheten att haka i varandras berättelser kan ny kunskap skapas.

Elf & Petrén (2004) fann att bokfigurer eller figurer från populärkultur som barnen kände igen hade hög status inom barngruppen och utgjorde stoff för samtal. Björklund (2010) lyfter fram att boken i sig används av små barn både som redskap för läsning och för interaktion med andra. De kan gå omkring med en bok under armen, de bläddrar, pekar, granskar bilder, tittar tillsammans och på så sätt utforskar de bokens meningsinnehåll. Genom medvetenhet om barns läs- och skrivhandlingar och hur dessa bidrar till att skapa kunskaper om vad en bok/text är samt dess möjligheter och begränsningar kan förskolan verka stödjande. Runt boken, skriver Björklund:

...finns även mycket mer än innehåll och handling. När barnen lyssnar när någon läser läggs ofta olika känslouttryckningar och utvecklingar till som barnen sedan utanför högläsningen kan ta med sig i eget berättande och läsande. (Björklund, 2010, s. 63)

I en flerspråkig miljö fann Axelsson (2010) att barnens äldre syskon och föräldrar var en primär källa till språkstimulans. I sin studie av några förskolor i Stockholmsområdet hade skolelever med olika språk kommit till förskolan och läst berättelser – en aktivitet som gynnat båda parterna.

Flera grundskolor låter eleverna vara läsande förebilder för barn i förskolan genom besök och aktiviteter av olika slag. En uppgift för eleverna kan vara att välja läsmaterial med hänsyn till de barn de ska läsa för. Uppgiften att först välja läsmaterial kan ske genom samarbete mellan förskola, lärare och skolbibliotekarien. Även elevernas egen läsförmåga förbättras genom högläsning för yngre barn. Responsen de får från de yngre barnen bidrar i sin tur till att lässtunden blir lustfylld för de äldre eleverna. De yngre barnen i sin tur ser upp till de äldre och uppfattar läsning som något spännande och meningsfullt. Här är det viktigt att även de äldre barnen är införstådda med att det är berättelsen som är i fokus och inte deras egen förmåga att läsa högt.

Avslutningsvis

Att skapa en levande läskultur på förskolan är en utmaning och en av faktorerna som tillsammans med andra aktiviteter ger förutsättningar för att barn ska utvecklas till goda läsare. I denna artikel har vi tagit upp flera aspekter som har betydelse för utvecklingen av förskolans läskultur: platsens betydelse för läsupplevelsen, att synliggöra en bred gränsöverskridande variation av texter, samverkan med bibliotek och exempel på olika typer av läsmiljö. Avgörande är inte miljön i sig utan samspelet mellan miljön och de vuxnas inställning till läsning. Vi beskriver läsande förebilder som medvetna och aktiva – de vuxna känner igen barns läs- och skrivhandlingar och hur de används i kommunikativa möten med omgivningen. De använder sig själva och sitt engagemang som verktyg i barns språk-, läs- och skrivutveckling och de utnyttjar resurser i barns omgivning i samma syfte. Målet för en läsande förebild är att få barn att intressera sig för text och språkets uttrycksmöjligheter samt att etablera ett livslångt engagemang för läsning. När barnen är omgivna av aktiva, engagerade läsare har förskolan skapat förutsättningar som ger barn möjligheten att upptäcka och uppleva att läsning har ett värde.

Referenser

- Axelsson, M. (2010). "Flerspråkighetsutveckling – ett samspel mellan barn och vuxna". Ingår i K. Rydsgö, F. Hultgren & L. Limberg (red.) *Barnen platsen tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm, s. 75-102.
- Bjar, L. & Liberg, C. (2010). "Språk i sammanhang". Ingår i L. Bjar & C. Liberg (red.) *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur.

- Björklund, E. (2010). "De yngsta barnens läs- och skrivhandlingar." Ingår i *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Rydssjö, K., Hultgren, F. & Limberg, L., (red). Stockholm: Regionbibliotek Stockholm, s.51-74.
- Chambers, A. (2011). *Böcker inom och omkring oss*. (Ny, rev., utg.) Huddinge: X Publishing.
- Dahlberg, G. & Moss, P. (2005). *Ethics and politics in early childhood education*. London: Routledge Falmer.
- Damber, U., Nilsson, J. & Ohlsson, C. (2013). *Litteraturläsning i förskolan*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Damber, U. & Nilsson, J. (2015). "Högläsning med förskolebarn – disciplinerande eller frigörande". Ingår i Tengberg, M. & Olin-Scheller, C. (red.) *Svensk forskning om läsning och läsundervisning*. Malmö: Gleerup.
- Elf, A. & Petré, N. (2004) *Kolla vad jag hittade! Förskolans bilderboksökning med samspel i fokus*: Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan. Magisteruppsats 2004:73.
- Eriksson Bergström, S. (2013). *Rum, barn och pedagoger: om möjligheter och begränsningar i förskolans fysiska miljö*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Fast, C. (2008). *Literacy i familj, förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Frykholm, C., Hyltenstam, K., Liberg, C. och M. Myrberg (2007). *Att läsa och skriva - forskning och beprövad erfarenhet*. Skolverket och Liber Distribution.
- Förskolebibliotek i Lund (2015). *Förskolebibliotek, smartare, närmare och mer tillgängligt*. Lund: Stadsbiblioteket. Tillgänglig via
\\Admfs1\bhsadmvol\home\FHU\Dokument\Läsluft\förskola\lasmiljo
forskola.docx [15-10-12].
- Gambrell, L. B. (2011). Seven rules of engagement: what's most important to know about motivation to read. *The Reading Teacher*, 65, s. 172-178.
- Hvit, S. (2015). Literacy events in toddler groups: preschool educators talk about their work with literacy among toddlers. *Journal of Early Childhood Literacy*, vol. 15 (3) s.311-330.
- Hoel, T. (2008). "Lesing og leseaktiviteter". Ingår i T. Hoel, E. Tallaksen Raftse & T. Pemmer Saetre (red.) *Opplevelse, oppdagelse, opplysning: Fagbok om skolebibliotek*. Oslo: Biblioteksentralen, s.166-219.
- Kåreland, L. (2013). *Barnboken i samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- Kåreland, L. (Red.) (2005). *Modig och stark – eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur & Kultur.

- Kåreland, L. & Lindh-Munther, A. (2005a). "Förskolan som litterär miljö". Ingår i *Modig och stark – eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Red. Kåreland L. Stockholm: Natur & Kultur.
- Kåreland, L. & Lindh-Munther, A. (2005b). "Skönlitteraturen i förskolan". Ingår i *Modig och stark – eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Red. Kåreland L. Stockholm: Natur & Kultur.
- Larsson, L. (2012). "Om värdet av att läsa skönlitteratur". Ingår i Carlsson, U. & Johansson, J. (red) *Läsarnas marknad, marknadens läsare*. NORDICOM. Göteborg: Göteborgsuniversitet, s.131-140.
- Liberg, C. (2007). Språk och kommunikation. I *Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet*. Skolverket 2007(4). Stockholm: Liber Distribution.
- Lockwood, M.J. (2008). *Promoting reading for pleasure in the primary school*. London: Sage Publications.
- National Literacy Trust (2011). *Boys' reading commission: The report of the all-party parliamentary literacy group commission*. National Literacy Trust Research. Tillgänglig via www.literacytrust.org.uk/assets/0001/4056/Boys_Commission_Report.pdf
- National Literacy Trust (2012). *Boys' reading commission: the report of the All-party Parliamentary Literacy Group Commission*. Tillgänglig via: www.literacytrust.org.uk/policy/boys_reading_commission.
- PIRLS (2011). International results in reading. Tillgänglig via http://timssandpirls.bc.edu/pirls2011/downloads/P11_IR_FullBook.pdf. [15-12-12].
- Rydsjö, K. (2012). *Dags att höja ribban!? En rapport om samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek kring små barns språk- och litteracitsutveckling*. Halmstad: Region Halland.
- Simonsson, M. (2004). *Bilderboken i förskolan: en utgångspunkt för samspel*. Diss. Linköping: Linköpings universitet.
- Skolinspektionen (2012). *Förskola, före skola - lärande och bärande: kvalitetsgranskningsrapport om förskolans arbete med det förstärkta pedagogiska uppdraget*. [Elektronisk resurs]. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. Stockholm: Skolverket.
- Söderbergh, R. (2009). *Läsa, skriva, tala: barnet erövrar språket*. 1. uppl. Malmö: Gleerup.

- Widhe, O & Elam I. (2015). "Läslust och litterär förståelse ur ett kroppsligt perspektiv". I: Michael Tengberg & Christina Olin-Scheller (red.) *Svensk forskning om läsning och läsundervisning*.
- Winther, F. (2010). "Et retorisk blik på læselyst og litteraturformidling til børn. Ingår i S. Madsbjerg & H. Romme Lund (red.) *Læsehyt og læring*. Virum: Dansk Psykologisk Forlag, s.97-108.